

NOTAT

NILUs høringsinnspill, Neste langtidsplan for forskning og høyere utdanning

NILU – Norsk institutt for luftforskning takker for muligheten til å bidra til arbeidet med oppdateringen av regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Langtidsplanen er sentral for utviklingen av samfunnet og forskningen i årene framover.

NILU har bidratt til og støtter innspillet fra Forskningsinstituttene fellesarena (FFA) og i tillegg har vi følgende egne innspill til oppdateringen av langtidsplanen:

1. Hvilke endringer i samfunnet (eller i bestemte sektorer) gir behov for endringer eller forsterket innsats innenfor forskning og høyere utdanning i årene som kommer?

NILU mener at langtidsplanen må målrettes mot å finne løsninger på de viktigste samfunnsutfordringene og at forskningssystemet i Norge må tilpasses slik at dette er mulig. Slik systemet er i dag, er det vanskelig å oppfylle en så ambisiøs målsetting fordi tildeling av forskningsmidler gjennom Forskningsrådet er uforutsigbar og lite målrettet.

NILU mener at «Grønn omstilling og sirkulær økonomi» og «Sammenhengen mellom klimaforandringer og miljøtilstanden, med spesielt fokus på arktiske områder» er eksempler på samfunnsutfordringer som må fokuseres i langtidsplanen.

Vi mener at langtidsplanen bør tydeliggjøre at å møte samfunnsutfordringer krever at forskningssystemet blir bedre på både å utvikle sterke spisskompetansemiljøer og samtidig deres evne til å benytte spisskompetansen i tverrvitenskapelig og tverrdisiplinær sammenheng.

2. Er det konkrete hindringer i det norske kunnskapssystemet som svekker måloppnåelsen for langtidsplanen, og hva kan i så fall gjøres?

Norsk instituttsektor er svært godt posisjonert til å styrke forskningen og innovasjonen innen flere av de store samfunnsutfordringene, inkludert den nødvendige grønne omstillingen, men en styrking av instituttene grunnbevilgning er en forutsetning for å utnytte potensialet i instituttsektoren. Norske forskningsinstitutter har lave grunnbevilgninger sett i europeisk målestokk og er i dag avhengig av samarbeidspartnere og kunder som er villig til å investere strategisk i samfunnsutviklingen. Erfaringen har vist at det er vanskelig å finne slike oppdragsgivere. Økt grunnbevilgning er derfor nødvendig for at instituttene skal kunne ta en enda mer proaktiv rolle i den nødvendige samfunnsomstillingen.

Deltaker i CIENS og Framsenteret/Associated to CIENS and the Fram Centre – ISO-sertifisert etter/ISO certified according to NS-EN ISO 9001/ISO 14001

NILU – Norsk institutt for luftforskning
Hovedkontor/Main Office:
PO Box 100, NO-2027 KJELLER, Norway
Tlf./Phone: +47 63 89 80 00/Fax: +47 63 89 80

NILU – Norsk institutt for luftforskning
Framsenteret / The Fram Centre
PO Box 6606 Langnes, NO-9296 TROMSØ, Norway
Tlf./Phone: +47 77 75 03 75

E-mail: nilu@nilu.no
Internet: www.nilu.no
Bank: 5102.05.19030
Foretaksnr./Enterprise no.: 941705561

Løsningen i Norge med ett forskningsråd både for grunnleggende og for anvendt forskning fungerer ikke tilstrekkelig godt for anvendt, samfunnsnyttig forskning fordi forskningsmidlene blir fragmentert og lite enhetlig prioritert. Mange departementer opplever at forskningen ikke besvarer de spørsmålene de har. Dette har flere uheldige konsekvenser: En del departementer dekker heller sine forskningsbehov gjennom egne statseide institutter og departementer uten egne institutter kan oppleve at insentivene til å øke overføringene til Forskningsrådet er svake.

NILU mener at det er ulike konkurranseforhold i kampen om tildeling av forskningsmidler fra Forskningsrådet. De fristilte forskningsinstituttene er helt avhengig av tildeling av slike midler for å kunne opprettholde sine forskningsmiljøer og sikre driften, mens dette ikke er situasjonen på samme måte for UoH-sektoren og de statlige instituttene. Dette skaper en ubalanse som systemet i liten grad tar hensyn til og som over tid svekker instituttsektoren i Norge.

3. Hva bør videreføres og hva bør endres ved målene i gjeldende langtidsplan?

NILU oppfatter målene som gode og utfyllende og bør i hovedsak videreføres. Vi mener imidlertid at det bør gjøres to justeringer:

Et av målene under «Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne» er å legge til rette for nytt forskningsbasert næringsliv og bedre samspill mellom akademia, næringslivet og offentlig sektor. I dette samspillet vil instituttsektoren ha en stor rolle, men sektoren er ikke inkludert i vanlig forståelse av begrepet «akademia». Instituttsektoren må derfor inkluderes i dette målet og satsingen bør økes betydelig.

NILU støtter målet «Utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet», men det er minst like viktig å sørge for at etablerte fremragende miljøer kan opprettholdes og videreutvikles. NILUs erfaring er at dette er vanskelig i det nåværende systemet fordi tildelingen av forskningsmidler er uforutsigbar. Instituttsektoren har flere fremragende forskningsmiljøer, men er helt avhengig av forutsigbar finansiering for å opprettholde slike miljøer. Et eksempel er geofag-evalueringen for noen år siden som konkluderte tydelig at geofagmiljøet i Norge var helt i verdenstoppen. Etter evalueringen har imidlertid finansieringsmulighetene for slik forskning blitt betydelig redusert og dette svekker et etablert fremragende forskningsmiljø. Måler bør omdøpes til «Utvikle og opprettholde fagmiljøer av fremragende kvalitet» og satsingen på dette feltet bør økes.

4. Hva bør videreføres og hva bør endes ved prioriteringene i gjeldene langtidsplan?

NILU støtter prioriteringene i Langtidsplanen og vil spesielt påpeke at prioriteringen av «Klima, miljø og miljøvennlig energi» vil frembringe forskningsresultater av stor betydning for samfunnsutviklingen framover. NILU mener at satsingen må utvides fra «miljøvennlig energi» til «miljøvennlig omstilling». Det er sterke koplinger mellom klimaforandringene og miljøtilstanden og sterk kompetanse om dette er helt avgjørende for å lykkes med det grønne skiftet.

Flere av de store samfunnsutfordringene, for eksempel klimaforandring, svekket miljøtilstand og forbedret folkehelse, er sterkt påvirket av atmosfærens tilstand. Atmosfæreforskning vil derfor være et avgjørende grunnlag for å løse disse utfordringene, men i de seinere årene har finansieringsmulighetene for atmosfæreforskning blitt betydelig redusert. NILU mener at langtidsplanen må løfte fokuset på atmosfæreforskning og inkludere dette forskningsfeltet i prioriteringene.

NILU mener at langtidsplanen må prioritere en sterk økning av statlige midler til FoU rettet mot sirkulær økonomi og grønn omstilling. Økningen i innsatsen de siste 3 årene har vært marginal selv i en periode hvor midler til fri forskning og innovasjon har økt betydelig. Dersom ambisjonen om økt verdiskaping og nye arbeidsplasser skal oppfylles, må satsingen økes betydelig.

5. *Hva slags opptappingsplaner bør den nye langtidsplanen ha, og hvordan og på hvilke områder bør de innrettes?*

NILU mener at langtidsplanen må inneholde en opptappingsplan for å øke basisbevilgningsnivået til 25 % for instituttene innenfor grunnbevilgningssystemet. Tverrfaglighet i forskningen forutsetter at fagmiljøene er sterke og 15 % bør derfor instituttene kunne disponere fritt til sin strategiske utvikling. 10 % bør rettes strategisk mot FNs bærekraftsmål og de prioriterte områdene i Langtidsplanen og dermed sikre at Norge bygger langsiktig anvendt forskning på de viktigste områdene for samfunnet.

For at forskningsinstituttene skal kunne opprettholde og øke sin aktivitet i EUs forskningsprogrammer, er støtte-ordningene helt avgjørende. Uten slike ordninger vil instituttene bli tvunget til å prioritere sine virksomhet og dermed redusere sin søknadsvirksomhet betydelig. Dette vil medføre lavere retur av forskningsmidler til Norge. Instituttene mener derfor at støtteordningene STIM-EU og PES/POS må videreføres og styrkes og at en opptappingsplan for disse ordningene bør inkluderes i langtidsplanen.

I de senere årene har det vært en styrking av finansieringen av vitenskapelig infrastruktur. NILU mener at denne satsingen bør styrkes ytterligere og at det bør vurderes om ordningen også skal omfatte infrastruktur med noe mindre omfang enn det som er inkludert i dag.

6. *Er det områder som kan prioriteres ned eller mulige effektiviseringstiltak som kan iverksettes for å sikre handlingsrom til prioriterte opptappingsplaner?*

NILU mener at like konkurransevilkår i hele forskningssystemet i Norge (se under spørsmål 2) vil være et betydelig effektiviseringstiltak for norsk forskning fordi det vil forbedre utnyttelsen av potensialet for forskning i instituttsektoren og dermed styrke den anvendte og samfunnsnyttige forskningen.

7. *Hvis det skal utvikles virkemidler for samfunnsoppdrag/"missions" i Norge, hvordan bør de være innrettet, og på hvilke områder er samfunnsoppdrag særlig aktuelt?*

NILU mener at samfunnsoppdrag/«missions» i Norge må rettes mot grønn omstilling, men avgrenses til tema hvor Norge er i posisjon til å gi viktige bidrag og innrettes som store samarbeidsprosjekter der alle deler av forskningssystemet deltar sammen med myndigheter og andre samfunnsaktører. Norske samfunnsoppdrag/«missions» bør sees i sammenheng med tilsvarende satsinger i EU.

8. *Hva er det viktigste som kan gjøres for å sikre høy tillit til forskningsbasert kunnskap i befolkningen?*

For å sikre høy tillit til forskningsbasert kunnskap i befolkningen, mener NILU at det er helt avgjørende å opprettholde et klart skille mellom politikk og forskning. Forskningsaktørene må derfor opprettholde sterkt fokus på integritet og rolleforståelse og unngå å bli en politisk aktør. I tillegg må forskningsaktørene gjøre alt som er mulig for å oppfylle reglene for etikk i forskningen.